

— 240 S.

7. Schroll-Machl S. Die Deutschen — Wir Deutsche: Fremdwahrnehmung und Selbstsicht im Berufsleben / Sylvia Schroll-Machl. — Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co. KG, 2007. — 227 S.

8. Schütt Ch., Pollmann B. Chronik der Schweiz / Christian Schütt, Bernhard Pollmann. — Dortmund, Zürich: Chronik-Verlag, Ex-Libris-Verlag, 1987. — 640 S.

УДК 811.161.2: [81'366+81'373. 611]

Заєць В.Г.

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри української мови Інституту філології

Київського університету імені Бориса Грінченка

ДЕРИВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В МЕДІЙНОМУ ТЕКСТІ

Анотація. У статті з'ясовано динаміку словотвірної норми в інформаційному ресурсі засобів масової інформації. Проаналізовано погляди мовознавців на словотвірну норму. Подано результати статистичного дослідження новотворів. Проаналізовано неунормоване вживання активних дієприкметників, проілюстровано типові випадки слововживання в періодиці досліджуваного періоду. Визначено суб'єктно-оцінювальну роль юстапозитів на позначення якостей, станів, процесів. Доведено емоційно-оцінну функцію іншомовних компонентів складних слів.

Ключові слова: засоби масової інформації, словотвірна норма, денотати, новотвори, юстапозити, okazionalizmi, узуальне слово.

Abstract. The article revealed the dynamics of word formation standards in information resource media late. The views of the linguists on the word formation standards were analyzed. The results of a statistical study of tumors were given. The irregular use of active participles were analyzed, the typical cases usage in periodicals of the studied period was illustrated. Subject-estimated role of juxtaposition denoting qualities, states and processes was defined. Emotionally evaluative function of foreign components of compound words has been shown.

Key words: mass-media, word formation standard, denotations, neoplasms, juxtaposit, occasionalism, usual word.

Постановка проблеми. Розвиток суспільно-економічних відносин впливає на дериваційні процеси мови кожної нації. Безумовно, номінування є явищем еволюційним, тому потребує пошуків внутрішніх ресурсів мови. Позаяк зовнішні чинники несуть цілі конструкції, використання яких може спричиняти некероване надходження іншомовних денотатів або їх елементів, то постає проблема застереження від впливу іншомовних афіксів на національну словотвірну традицію.

Сучасний медійний текст відображає спрямування до інтернаціоналізації і глобалізації словотвірних процесів у використанні мовних виражальних можливостей, активізацію в ній інноваційних словотвірних процесів.

Аналіз останніх джерел. Інформаційний ресурс медійного дискурсу здатний до постійного оновлення, зокрема іншомовними моделями, які відображають сучасні тенденції слововислову. Певні зміни в мовній практиці та їх тенденції постійно тримають у полі зору українські дослідники К. Городенська,

Є. Карпіловська, О. Стишов, О. Тараненко, О. Нелюба, Л. Кислюк, Т. Коць та ін.

На думку О. Стишова, «у мові засобів масової інформації найвиразніше виявляється експресивна функція словотворення» [8, с. 122]. Учений зауважує на продуктивності іншомовних словотвірних типів як ідеї «європеїзації чи, за іншою термінологією, до інтернаціоналізації словотвірних типів, що виявляється в зростанні активності як твірних основ, так і афіксальних морфем, що мають загальноєвропейський або ширше — інтернаціональний характер...» [8, с. 132].

Запозичення до лексичного ресурсу медійного тексту, їх поспішна активізація в усіх функціональних стилях, зокрема публіцистичному, призводить до руйнування граматичної системи української мови.

Продуктивність інтернаціональних афіксів, стилістичні аспекти їх використання розкриває О. Пономарів [7], О. Тараненко акцентує увагу на моделях словотворення в різних аспектах [9]. Відхилення у словотвірних моделях з іншомовними афіксами і компонентами від усталених зразків, їх аномальність висвітлюють К. Городенська [2], Є. Карпіловська [4], О. Тараненко [9], Т. Коць [6] та ін.

Огляд сучасної періодики свідчить про вагоме місце іншомовних компонентів в українськомовній дериватології в цілому, а надуживання такими інтернаціональними афіксами зменшує значущість питомих українських словотвірних моделей, що в подальшому матиме згубні наслідки на дериваційному полі медійного тексту через руйнування граматичної структури національної мови. Ґрунтовний аналіз тенденцій в українськомовному словотворі висвітлений у наукових розвідках К. Городенської, О. Тараненка, Є. Карпіловської, О. Стишова, Т. Коць та ін.

Дискусійним видається думка про те, що англіцизми не слід вважати «рейдерами» в українській мові [3]. У сучасних словниках зафіксовані способи унормованого написання лексем з іншомовними препозитивними афіксами, однак практика слововживання в медійному тексті фіксує ряд відхилень від чинних норм.

Мета статті — означити типові випадки порушення словотвірної норми в засобах масової інформації. **Завдання розвідки** — проаналізувати питомих українські денотати, утворені за допомогою інтернаціональних афіксів на позначення трансформацій у соціумі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасний медійний текст має не лише повідомляти про що- і кого-небудь, впливати на думку читача, формувати суспільно-політичні погляди, а й відповідати чинним нормам дериватології, орфографії, орфоєпії, граматики. тощо. Однак своєрідний «бум» іншомовних входжень загострює питання їх правописного унормування. У денотатах медійного дискурсу досліджуваного періоду засвідчено вплив новозапозичень на позначення результатів наукового і технічного розвитку галузей народного господарства, соціальної сфери, мистецтва, спорту та ін.

Джерельною базою дослідження слугували українськомовні видання, зокрема «Літературна Україна», «Сільські вісті», «Слово просвіти», «Українське

слово», «День», «Народна армія», «Україна молода», «Вечірній Київ», «Молодь України», «Газета по-українськи», «Селянська газета» (2000–2016 рр.).

Динаміка словотвірних процесів у синхронії показує зростання запозичень з англійської мови, найуживанішими компонентами яких є **арт-; бізнес-; бліц-; media-**, на кшталт: *арт-калейдоскоп, арт-куратор, арт-реальність, арт-десант, арт-центр, media-джерела, media-простір, media-ресурс, media-структура ЗМІ, media-клуб, media-клубівці, media-юристи, media-центр, прайм-тайм, флеш-накопичувач, бізнес-англійська, бізнес-еліт, бізнес-ідея, бізнес-консультант, бізнес-клімат, бізнес-план, бліц-опитування, онлайн-опитування, онлайн-співбесіда, блогер-фотограф, карт-бланш*, на зразок: 3 9 по 15 жовтня відбувся **арт-десант** митців з різних куточків України в зону АТО (УС, 21-27.10.2015); Однак через вимушену затримку літака усі графіки професора зсунулись, він не встиг на дискусію про пропаганду в російських та українських ЗМІ — тому замість запланованої спокійної розмови (УС, 23-29.09.2015).

Як відомо, **арт-** «виступає частиною складного слова, що вказує на зв'язок із мистецтвом». У сучасних мовознавчих працях зафіксовано понад 50 одиниць лексем із частиною **арт-** [1, с. 206; 213–214]. Відповідно до норм чинного українського правопису такі частини мають писатися разом.

Спостереження й аналіз денотатів із чужомовними компонентами сучасної періодики дає підстави фіксувати недотримання орфографічних норм, а й відповідно застерігати від розхитування граматичних норм. Порів.: *Він звертається до нас — ми пропонуємо ідею і бізнес-план у певному регіоні* (УК, 01.12.2016) і *Деякі потраплять у приватні руки місцевих бізнесменів чи бізнесових структур* (СП, 10-16.12.2015). На думку К. Городенської, такі новотвори «деформують граматичну традицію української мови передавати атрибутивність за допомогою прикметника [2, с. 7]. Це впливає на орфографічну норму, як слушно зазначає К. Городенська, денотати із **бліц-** (означає «короткий, дуже короткий, миттєвий, блискавичний») потрібно писати разом на позначення словосполучень, як-от: коротке опитування (*бліцопитування*), короткий візит (*бліцвізит*), короткий огляд (*бліцогляд*), коротке інтерв'ю (*бліцінтерв'ю*) та ін. [2, с. 94–95].

Різноструктурні чужослови та гібридні вкраплення в медійних текстах на кшталт: *е-декларації, е-архіви, е-мейл, VIP-персони, FM-радіостанції, web-адреса, fashion-індустрія, хепі-енд, pdf-копія* розхитують графічну структуру української мови. Пор.: *Безумовно, це має бути тандем газета-сайт, але в жодному разі не лише pdf-копія* (СП, 26.09 — 02.10.2013), *Сьомий «Мамай-fest». Успішний!* (СП, 19-25.06.2014); **КерамЛЕНД** — спеціально створене місце на території музею, де можна з користю розважатися всією сім'єю (УС, 02-08.12.2015), *На екрані, коли демонстрували пересмішників із «95-го кварталу», камера часом показувала залу, при цьому спеціально вихоплювала VIP-персон із нього* (УС, 16-22.12.2015).

В аналізованих медійних текстах помітні різні підходи до графічної передачі назви вечора напередодні Різдва: *Народилася Ганна Чубач у Святвечір 1941 року в селі Плоскому на Вінниччині у хліборобській сім'ї* (ЛУ, 28.01.2016); *До Святвечора Дідухів отримають бійці на передовій, і поранені воїни київського*

госпіталю (СП, 7-13.01.2016); *За прогнозами синоптиків, у переддень Різдва, на Святвечір, на територію країни може увірватися арктична повітряна маса* (УМ, 5-6.01.2017). Це пояснюється насамперед орфографічною непослідовністю передавання вищезгаданого денотата в текстах художнього стилю. За рекомендаціями К. Городенської, лексему, яку «утворено зі скороченої прикметникової основи *Свят-* та іменника *вечір*, маємо писати разом із великої літери [2, с. 7–8].

Характерно, що в останні десятиліття медійний дискурс помітно збільшив аббревіатурні денотати на позначення осіб та їх ознак, на зразок: *ГУЛАГівський, ЦВКівець, КДБіст, МНСник, ОУНівці, УНІАНівець, ФСБшна* тощо.

На нашу думку, надмірне вживання аббревіатур, до того маловідомих, значно погіршує сприймання інформації. Пор.: *У МТСБУ розроблено законопроект, покликаний якісно змінити ринок ОСЦПВ в Україні* (НА, 5.12.2016); <...>, *що у зв'язку з іще однією «цікавою» ініціативою уряду в Україні згорнули діяльність майже 130 тисяч ФОПів — фізичних осіб підприємців* (УМ, 13-14.01.2017). На думку О. Стишова, такі одиниці не завжди можна знайти в загальномовних словниках або лексикографічних працях з української мови [7, с. 153], а тому читач не має змоги розшифрувати їх.

Нині дискусійним залишається питання правопису аббревіатурних утворень у текстах періодики, на зразок: *Таке жертвне служіння в часи колоніальної залежності України від держав-агресорів оплачувалося не нагородами, а моральними й фізичними стражданнями, в'язницями, таборами і спецпсихушками, розстріляними вироками «трійок», десятиліттями таємного нагляду КаГеБе, виключень зі Спільки, недрукувань та цькувань* (ЛУ, 29.10.2015); *Крім того, ОУНівці зробили повний внутрішній опис архіву, де детально перерахували документи, що до нього входили* (УС, 20-26.01.2016); *Чекаю ж я на те, щоб кляте російське мавпеня КДБістське знову залізло на дерево і знало своє місце* (СП, 31.12.2015); *Демонтували 7,5 тисяч незаконних МАФів* (ВК, 15.12.2016); *А так... ДеНеєР з еЛеНеРом збирають свою криваву данину по обидва боки розмежувальної лінії* (ЛУ, 08.09.2016); *Доки поруч оця ФСБшна імперія, життя нам не буде* (СП, 31.12.2014).

На наше глибоке переконання, у похідних словах твірні й суфіксальні частини звукових або літерних аббревіатур мають передаватися уніфіковано, тобто з малої літери: *б'ютівець, кадебіст, ефесбеишник, еменесник*. Це вже засвідчено окремими контекстами із лінгвальної практики ЗМІ, на зразок: *Україна сама на передньому краю боротьби з агресором, і не видно руху за позбавлення його права вето як постійного члена оонівської РБ, що напав на іншого учасника ООН* (СП, 4-10.08.2016); *Давно пора гнати п'яту колону кадебістів у рясах* (УС, 16-22.12.2015); *ВВП готувався до поїздки і, як справжній кагебіст, багато читав* (ЛУ, 15.10.2015); <...>: *70 років тому він добре усвідомлював і мотивацію унівців, а також те, за що вони б'ються* (УМ, 13-14.01.2017).

У словотворенні кінця минулого століття стала помітною активність денотатів із запозиченим формантом *-ація, -ізація/-изація*, поява яких, на думку Т. Коць, є наслідком глобалізації суспільно-політичного життя і прагненням

добирати узуальні слова такого словотвірного типу: *деморалізація, інформатизація, індексація, криміналізація, лібералізація, сертифікація, християнізація* [6, с. 138–139].

Зауважимо, що надмірне вживання процесуальних віддієслівних іменників *-ання, -ення* значно погіршує розуміння тексту, як-от: *Головна мета навчань — відпрацювання механізму оперативного доукомплектування частин і з'єднань силами оперативного резерву у випадку прямої агресії (МУ, 09.09.2016); За часів домінування в науці й релігії латини з неї в інші мови прийшло слово «люстрація», яке й означає очищення через жертвопринесення.*

У текстах засобів масової інформації досліджуваного періоду засвідчено випадки вживання неприродних дієприкметників із суфіксами *-юч-, -ащ-*, на кшталт: *вібруючі плями, головуючий суду, господарюючі об'єкти, гнітючі багнища, згасаюча краса, керуючий відділом, пільги працюючим, проникаючі поранення, узагальнюючий образ, обслуговуючий кооператив.* Зазначимо, що зафіксовані випадки неунормованого використання дієприкметникових одиниць є наслідком зросійщеного українського мовлення, проникнення яких у засоби масової інформації, зокрема на сторінки часописів розхитувало граматичні норми літературної мови, на кшталт: *«Міжряддя вистеляють соломною, щоб не забрунювалися дозріваючі полуниці і не випаровувалася волога» (СЧ, 10.03.2000); «Особливо важливим пріоритетом на наступні 5 років є подолання існуючого нині штучного заниження вартості робочої сили, а також неприпустимо низького рівня соціальних витрат» (СЧ, 2000, 02.02.2000).* Дієприкметникова форма на *-юч-* є вадою тексту і мала бути виснажливою. Динаміку випадків неправильного використання активних дієприкметників відстежуємо здебільшого в текстах регіональних газет.

Отже, засвідчена динаміка словотвірних норм у періодиці окресленого періоду заслуговує на подальше опрацювання і може бути предметом досліджень з лексикології, синтаксису та стилістики.

Література

1. Бодик О.П., Рудакова Т.М. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури. — 2011. — 416 с.
2. Городенська К.Г. Українське слово у вимірах сьогодення / К. Городенська. Наукове видання. Ін-т укр. мови НАН України. — Київ, КММ. — 2014. — 124 с.
3. Громяк І. Україніш. Мова-привид чи говірка майбутнього / І. Громяк // Українська правда: [Режим доступу]: http://life.pravda.com.ua/society/2016/12/2/220965/view_print/
4. Карпіловська Є. Норма в сучасному українському словотворенні: зразок і реальність / Є. Карпіловська // Культура слова — 2011. — №74. — С. 43–51.
5. Кислюк Л. Сучасна словотвірна норма української мови: мовна практика та кодифікація / Л. Кислюк // Українська мова — 2012. — №1. — С. 52–66.
6. Коць Т.А. Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній

парадигмі / Т.А. Коць. — К.: Логос, 2010. — 303 с.

7. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови: Підручник. — 3-тє вид., перероб. і доповн. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2000. — 248 с.

8. Стишов О.А. Українська лексика ХХ столїття: (На матеріалі засобів мас. інформації): Моногр. / О.А. Стишов. — 2-ге вид., переробл. — К.: Пугач, 2005. — 388 с.

9. Тараненко О.О. Актуалїзовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець ХХ — ХХІ ст.): Монографія / О.О. Тараненко. — К.: Видавничий дїм Дмитра Бураго. — 2015. — 248 с.

Gvelesiani I.

*Associate Professor of the Faculty of Humanities
at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University*

SOME STRATEGIES OF MULTILINGUAL EDUCATION

Abstract. *«Globalization is the process by which markets integrate worldwide. Over the past 60 years, it has accelerated steadily» (M. Spence, p. 28). One of the major outcomes of the globalization is a mass migration of the world population, which is mainly stipulated by ongoing political, socio-economic and even ethno-cultural processes. A lot of migrants form regional minorities of certain countries. They acquire a new language and a new culture via merging with an indigenous population. The process of acquisition is gradual, but quite challenging. It often encounters insurmountable lingvo-cultural barriers stipulated by a vivid multilingualism or multiculturalism.*

The given paper deals with the certain strategies of the multilingual education, which becomes the foundation for the elimination of lingvo-cultural barriers existing in numerous multiethnic communities.

Key words: *globalization, education, multiethnicity, multilingualism, strategy.*

Introduction

The overwhelming process of globalization results in numerous challenges, prospects and alterations. Significant changes are revealed in all spheres of human activities. One of the major outcomes of the globalization is a mass migration of the world population, which is mainly stipulated by ongoing political, socio-economic and even ethno-cultural processes. A lot of migrants form regional minorities of certain countries. They acquire a new language and a new culture via merging with an indigenous population. The process of acquisition is gradual, but quite challenging. It often encounters insurmountable lingvo-cultural barriers stipulated by a vivid multilingualism or multiculturalism.

Multilingual Education and Some Strategies of Teaching

The given paper deals with the certain strategies of the multilingual education, which becomes the foundation for the elimination of lingvo-cultural barriers existing in multiethnic communities. On the one hand, contemporary global processes often encounter the growing number of multiethnic societies dealing with the flows of immigrants. On the other hand, the conception of immigrants may comprise: «refugees, migrants, remigrants, spouses from abroad, asylum seekers and other foreigners» (E. Protassova, p. 233).